
معرفی کتاب: «منازعه مسلحانه در قرن بیست و یکم: انقلاب اطلاعات و جنگ پست مدرن»*

یکی از موضوعات بسیار بحث‌انگیز در زمینه جنگ آینده و چشم‌اندازهای قرن بیست و یکم، تأثیر انقلاب اطلاعات بر جنگ است. کشورهایی که پرچمدار انقلاب اطلاعات و یا به عبارتی بنیانگذار چنین انقلابی هستند، مسائل مربوط به آن را نیز جدی‌تر و فراگیرتر مورد بحث قرار می‌دهند. کشور ایالات متحده آمریکا که با پدیده انقلاب اطلاعات و تأثیرات آن بر مباحث نظامی بیش از هر کشور دیگری درگیر است، طبیعی است که به این بحثها بیشتر دامن زده و در پی تبیین جایگاه و موضع خود در این چالشها باشد. بدین سبب بحثهای مربوط به انقلاب اطلاعات کم و بیش در طبقه‌بندی متدولوژیک خود در عرصه‌های نظامی جایگاهی حساس و استراتژیک می‌یابد و تأثیرات آن بر مقوله‌های بسیاری مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

کتاب موردنظر جهت معرفی در این سطور یکی از کتابهایی است که به بررسی موضوع جنگهای پست مدرن و تأثیر انقلاب اطلاعاتی بر آنها پرداخته است. این کتاب در مؤسسه مطالعات استراتژیک دانشگاه جنگ ارتش آمریکا تهیه و تدوین گردیده است. نویسنده کتاب آقای استیون متز از اساتید برجسته و پژوهشگر این مؤسسه تلاش کرده است که فقره‌های تأثیرگذار بر جنگ پست مدرن را به میدان بررسی کشاند. کتاب پیش‌گفته در یکصد و دوازده صفحه تدوین گردیده و در مورخه آوریل سال ۲۰۰۰ به چاپ رسیده است.

* Steven Metz, *Armed Conflict in the 21st Century : The Information Revolution and Post-Modern Warfare* (Carlisle : Strategic Studies Institute, 2000).

نویسنده تلاش کرده است که با بررسی پژوهشگرانه و متدولوژیک به تحقیق در موضوع انقلاب اطلاعات و تأثیرات آن بر پدیده جنگ در دو سطح تاکتیک و استراتژی بپردازد، لذا این کتاب را در یک پیش‌گفتار، یک خلاصه، یک مقدمه، چهاربخش و یک مجموعه یادداشتها در انتهای کتاب تبویب نموده است.

پیش‌گفتار که از سوی مدیر موقت مؤسسه، آقای پروفیسور داگلاس. سی. لاولیک^(۱) نگارش شده است در یک صفحه و به طور بسیار مختصر به معرفی کتاب پرداخته و در این مختصر کوشیده است تا ابعاد انگیزشی مؤلف را در پدید آوردن این اثر به طور خلاصه یادآور گردد. پروفیسور لاولیک متذکر گردیده است که «به سبب آنکه این اثر با آینده ارتباط دارد، پس این بررسی یک بررسی مفهومی و نظری خواهد بود»؛ و از سوی دیگر یادآور شده است که این تحقیق به بررسی نظرات متفکران و اندیشمندان استراتژیک ارتش امریکا پرداخته است.

خلاصه کتاب در چهارده صفحه تنظیم گردیده است. در این خلاصه سعی شده است تا کل کتاب با فصل‌بندیهای تفصیلی آن به صورت تلخیصی گردآوری شود و در هر بخش و هر فصل، موضوع مورد نظر به اختصار مورد اشاره قرار گیرد.

نویسنده در مقدمه کتاب به عواملی که مهمترین انگیزه‌ها را در میان متفکران جدید امریکایی برای بحث پیرامون انقلاب اطلاعات برانگیخته است، اشاره می‌کند. وی مقدمه را با جمله‌ای از هگل، فیلسوف آلمانی آغاز کرده است که: «انقلابها لوکوموتیور تاریخ هستند». نویسنده با اشاره به دیدگاههای متفاوت در گسترش مفهوم جنگ میان متفکران امریکایی در این مقدمه ۳ صفحه‌ای کوشیده است تا ابعاد انقلاب در امور نظامی (RMA) را به نحوی فهرست، و زوایای این بحث را موشکافی کند. از سوی دیگر مؤلف به ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی تحولات ناشی از انقلاب اطلاعات نیز اشاره‌ای مجمل دارد و تلاش می‌کند که به طور مؤثری بحث انقلاب در امور نظامی و تأثیر انقلاب اطلاعاتی بر آن و همچنین بر چگونگی اندیشیدن متفکران نظامی را تا اندازه‌ای تبیین نماید.

بخش اول کتاب با نام «زمینه استراتژیک» آغاز می‌گردد. نویسنده در اولین گام با ذکر عناوینی از قبیل جهانی شدن و هم‌پیوندی جهانی در پی آن است که موضوع انقلاب در امور نظامی و همچنین انقلاب اطلاعات را در اولین گامهای خود در تعامل با جهانی

شدن و هم پیوندی جهانی مورد بحث قرار دهد. جهانی شدن در ابعاد گوناگون و همین‌طور ایجاد یک هم‌پیوندی جهانی در میان ملل مختلف و خارج شدن از مرزهای کشورها به‌طور مجازی و پای گذاشتن به ارتباطی نوین با حضور و استفاده از شبکه‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطی جهانی به نظر مؤلف تأثیرات بسزایی را می‌تواند در موضوع جنگ نیز بر جای گذارد. بررسی این تأثیرات و ماهیت این تغییرات دلمشغولی اصلی مؤلف در این بخش است. تغییرات سازمانی که ناشی از تغییرات در زمینه‌های مختلف بر اثر وجود انقلاب اطلاعات است دومین فقره این بخش را تشکیل می‌دهد. مؤلف در این عنوان و تحت این نام مسائلی را در زمینه تغییرات سازمانی را که باید در سطح سازمانهای مناطق، کشورها و دیگر نهادهای درگیر در جنگ به وجود آید به بحث و بررسی می‌کشد. عنوان ماهیت متحول منازعه مسلحانه فقره دیگری از مباحث این بخش است که به بررسی ماهیت در حال تغییر جنگها می‌پردازد و موضوع منازعات مسلحانه را از دیدگاههای تحولی آن مورد بحث قرار می‌دهد. در انواع تجاوزهایی که صورت گرفته یا می‌گیرد، در شکل یا شیوه منازعات مسلحانه، در برخورد کشورها و سازمانهای غیردولتی درگیر در جنگها و در مباحثی از این دست تحولاتی در حال جریان است که بررسی آنها از دید مؤلف هم ضروری است و هم دشوار؛ و صد البته که این بحثها از دیدگاه نویسنده همواره با سمت‌گیری و جهت‌گیری به سوی کشور متبوعی یعنی امریکا است و طرح مباحث و بررسیها به منظور حل مشکلات و یا برخورد با پدیده‌هایی است که در دهه‌های آتی فراروی امریکا خواهد بود.

خصوصی‌سازی از دیگر فقرات مورد بحث در این بخش است. به پیمان دادن جنگهای آتی و یا هر نوع منازعه مسلحانه دیگر و زوایای مورد بحث در آنها و چگونگی رخداد این رویداد از دغدغه‌های مهم نویسنده در فراهم آوردن این بحث بوده است. از مباحث مهم دیگر این بخش، ورود به مسئله جنگهای نامتقارن است. ناهمترازی یا عدم تقارن در این بخش از دیدگاه مؤلف، تعریف گردیده و زوایای پیدای پنهان آن مورد مذاقه قرار گرفته است. به نظر مؤلف جنگ نامتقارن از مهمترین تهدیدات فراروی ایالات متحده در آینده خواهد بود. نویسنده با تقسیم عدم تقارن خفیف و شدید به بررسی چگونگی مواجهه ایالات متحده با این پدیده برآمده متفکران مربوط به این بحثها را نام برده و کوشیده است تا اهمیت این بحث را مورد توجه قرار دهد.

این بخش از کتاب با بحثی پیرامون چگونگی و ویژگیهای جنگجویان آینده و تأثیرپذیری آنها از موضوع انقلاب اطلاعات در مجموع ۲۲ صفحه به پایان رسیده می‌شود.

بخش دوم کتاب با نام "تصویرهایی از جنگ آینده" آغاز می‌گردد. مؤلف در این بخش در اولین مرحله به دیدگاههای وزارت دفاع آمریکا در مورد تصویرهای جنگ آینده پرداخته است. در این میان وی با ذکر دیدگاه رسمی از جنگ آینده "برتری اطلاعاتی" را مشخص‌ترین ویژگی این دیدگاه در وزارت دفاع ایالات متحده دانسته است و انقلاب در امور نظامی را بر اثر و با تأکید بر "برتری اطلاعاتی" مورد بحث قرار می‌دهد. در جای جای بحث، بررسی فرازهایی از مدرک "دیدگاه مشترک ۲۰۱۰" در خصوص موضوع به میان آمده و دیدگاههای رسمی وزارت دفاع با تأکید بر مدارک رسمی موجود از این قبیل مورد بحث قرار گرفته است. در اثنای بحث دیدگاههای نیروی هوایی آمریکا که بر ترکیبی از خلاقیت و محافظه‌کاری تأکید دارد مورد بررسی بوده و مؤلف کوشیده است تا این موضوع را با مقایسه‌ای با مدرک "دیدگاه مشترک ۲۰۱۰"، به نحو دقیقتری پیگیری کند. بررسی دیگر دیدگاهها از قبیل دیدگاه نیروی دریایی و زمینی ارتش آمریکا نیز در این فصل به غنای بحثهای صورت گرفته افزوده است. نیروی دریایی آمریکا که بر مفهوم "جنگ شبکه محور" تأکید دارد، تمایزات جالب توجهی را با دیدگاهها از خود نشان می‌دهد که بررسی این دیدگاهها قوت و ضعف هر یک از آنها را تا اندازه‌ای آشکار ساخته است. در پایان بررسی این نظرگاهها مؤلف کوشیده تا با به دست آوردن نقاط مشترک متیقن، مفهومی را به صورت فراگیر ارائه کند.

نویسنده در ادامه بخش دوم دوباره به بحث جنگهای نامتقارن بازگشته است. در این بحث هفت صفحه‌ای نویسنده با ادامه بحث خود در بخش اول موضوع جنگهای نامتقارن را تا اندازه زیادی موشکافی کرده است. وی درجایی از بحث متذکر می‌گردد که «تا اندازه‌ای تفکر رسمی کنونی، این موضوع (جنگ نامتقارن و اهمیت آن) را درک می‌کند» و «در واقع عدم تقارن یک مفهوم محوری در تفکر رسمی امریکایی در باره جنگ آینده شده است».^(۱)

در میان همه اشکال جنگهای نامتقارن به نظر نویسنده «جنگهای شهری ممکن است

پیچیده‌ترین و محتمل‌ترین شکل جنگ‌های نامتقارن باشد»^(۱) و به همین سبب به بررسی این شکل از جنگ‌های نامتقارن به طور وسیع‌تر پرداخته است. جنگ‌های غیررسمی عنوان دیگری است که مؤلف در انتهای این بخش به بررسی آنها رسیده و کوشش کرده است تا با ارائه تعریفی از جنگ‌های غیررسمی، شکل و چگونگی رخداد این پدیده را مورد تحقیق قرار دهد. نویسنده در بحث از جنگ‌های غیررسمی، جنگ‌های شورشگری را برجسته کرده و در بررسی این نوع از جنگ‌های غیررسمی، روش‌های نوین جنگ‌های شورشگری را پر اهمیت شمرده است. تا آنجا که در ادامه بحث یادآور گردیده است: «برخورد و مقابله با روش نوین جنگ شورشگری آسان نخواهد بود»^(۲).

جنگ منطقه خاکستری، عنوان دیگری است که مؤلف در بخش دوم برای جنگ‌هایی که در منطقه‌های مرزی کشور با دشمنان غیردولتی صورت می‌گیرد، برگزیده است. این جنگ‌ها هنگامی با جنایات سازمان یافته و جرم‌های سازمانی از قبیل موارد مخدر و.. ترکیب می‌گردد پر اهمیت می‌شود و جنبه استراتژیک می‌یابد. روش‌های متداول این جنگ‌ها و تحولات منتظره در آنها از مهمترین بحث‌هایی است که نویسنده در این عنوان در پی روشن کردن آنهاست.

جنگ اطلاعات استراتژیک از انواع جنگ‌هایی است که در نخستین تصویرهای از جنگ آینده مورد بحث قرار گرفته است. مؤلف در این عنوان با بررسی زوایای مختلف جنگ اطلاعات استراتژیک به پایه‌های اصلی این بحث یعنی تکنولوژی، گسترش اطلاعات، سیستم‌های اطلاعاتی و اهمیت استراتژیک این ارکان پرداخته است. سؤال اصلی برای نویسنده این است که اگر ایالات متحده با یک حرکت تروریستی، جنایی و یا شورشگری با تکنولوژی بالا برخورد کند آیا درحالی که امکانات و توانایی‌های این دشمن در سطح شبکه‌های جهانی گسترده شده است می‌تواند به آنها ضربه اساسی وارد کند؟ بررسی سطوح مختلف تهدیدات از این خاستگاه و شیوه مقابله با این تهدیدات در این سطح مهمترین بحثی است که مؤلف در عنوان جنگ اطلاعات استراتژیک در بخش دوم به آن پرداخته است. تحول تکنولوژیک و بحث از سیستم‌های میکرو الکترومکانیک و همین‌طور بحث از نانو تکنولوژیها (تکنولوژیهای مقیاس یک میلیاردیم) آخرین بحث مؤلف در این بخش مجموعاً ۵۰ صفحه‌ای از کتاب است. ویژگیهای تحول تکنولوژیک و

به‌کارگیری سبستمهای نوین تکنولوژیها در جنگها و در سطح مختلف جنگ مانند درگیریهای تاکتیکی، تخلیه مجروحان و تلفات مین‌روبها و... از مهمترین بحثهایی است که مؤلف در پیامدهای تغییر و تحول تکنولوژیک بدانها پرداخته است.

بخش سوم کتاب با عنوان "نشانه موفقیت برای ارتشهای آینده" آغاز می‌گردد. مؤلف در این بخش به فقراتی از قبیل شالوده، سرعت، دقت، آشکارسازی و پنهانسازی، تجدید سازمان، تنظیم روابط نظامی و غیرنظامی، کنترل برای عدم تقارن، تطبیق یافتن با تغییرات تکنولوژیک، پیش‌بینی پیامدهای درجه دوم و سوم، به عنوان نشانه‌های موفقیت برای ارتشهای آینده می‌پردازد. در هر بخش مؤلف با برشمردن ویژگی آن موضوع و چگونگی قرارگرفتن آن در یک ارتش پست مدرن برای آینده به تأثیرگذاری آنها پرداخته و هر یک را در جای خود مورد بحث قرار می‌دهد که تفصیل همه آنها از حوصله این مقال خارج است.

بخش چهارم کتاب با عنوان نتیجه‌گیری و توصیه‌ها به جمع‌بندی بحثها پرداخته است و مؤلف در انتهای بحث خود می‌کوشد تا با قراردادن بنیادهای منطقی و نتیجه‌گیریهای لازم از آنها برای ارتش آمریکا در آینده توصیه‌های سودمندی را فراهم آورد.

یادداشت‌های انتهایی این کتاب در پانزده صفحه ارجاعات کتاب در ۱۵۳ مورد آورده شده است، این ارجاعات حدود ۱۵ صفحه را در بر می‌گیرد و حاوی نکات جالب و مفیدی برای خواننده افزون بر آموزشها و تذکرات می‌است.

کتاب در مجموع به سبب تازگی مباحث، بررسی متدولوژیک و برخی امتیازات دیگر حاوی ارزشهای علمی و اطلاعاتی مناسبی است ولی به دلیل آن که با رویکرد کاملاً امریکایی به نگارش درآمده و مؤلف دغدغه پاسخ به تهدیدات رویاروی آمریکا و ارتش ایالات متحده را دارد، طبیعتاً به مباحث مربوط به آن حوزه بیشتر پرداخته است. هم‌اکنون این کتاب در حال ترجمه است و بزودی به زیور طبع نیز آراسته خواهد گردید.